

המכון
לחירות ואחריות

בית ספר לאודר
לממשל, דיפלומטיה
ואסטרטגיה

אוניברסיטת
רייכמן

מעורבות עמוקה בפוליטיקה בישראל: מסמך סקירה

ד"ר עומר יעיר

הרצליה | יוני 2025

המכון
לחירות ואחריות

בית ספר לאודר
לממשל, דיפלומטיה
ואסטרטגיה

אוניברסיטת
רייכמן

המכון לחירות ואחריות

המכון לחירות ואחריות הוא חממת מחקר לפוליטיקה ישראלית. המכון פועל לחיזוק הערכים, המוסדות, והתהליכים הנחוצים להבטחת קיומה של דמוקרטיה ליברלית בישראל ברוח ערכי היסוד המעוגנים בהכרזת העצמאות ובדגש על כיבוד זכויות האדם ושלטון החוק. יעדי המכון מושגים באמצעות קידום המחקר וההוראה והשפעה על סדר היום הפוליטי ועל השיח הציבורי בישראל.

פרטי ההתקשרות:

אוניברסיטת רייכמן, האוניברסיטה 8 הרצליה, 4610101

טלפון: 09-9527230

דוא"ל: libres@runi.ac.il

אתר: www.runi.ac.il/libres

מעורבות עמוקה בפוליטיקה בישראל: מסמך סקירה

ד"ר עומר יעיר

מבוא

שורת מחקרים וסקרים מהשנים האחרונות, במדינות שונות, מראים שמיעוט קטן מהאוכלוסייה אחראי לכתיבתם של רוב מוחץ מהטקסטים בנושאים פוליטיים ברשתות החברתיות השונות. אותם האנשים גם נוטים לצרוך כמות גדולה של חדשות ומידע אודות הפוליטיקה, כמו גם להתדיין ולהתווכח עם אחרים אודות הפוליטיקה. מי הם אותם אנשים? מה ההשפעה שלהם על החברה והפוליטיקה שלנו כיום? בספר מ-2022 בשם "השסע הנוסף" (The Other Divide), כותבי הספר, מדעני המדינה יאנה קרופניקוב וג'ון בארי ריאן מאוניברסיטת מישיגן, שמים את הזרקור על אמריקאים שהינם "מעורבים באופן עמוק" (deeply involved) בפוליטיקה, ומסבירים כי לאותם אנשים, שהינם שונים במספר היבטים משאר הציבור האמריקאי, חשיבות רבה להבנת הפוליטיקה האמריקאית של ימינו (Krupnikov & Ryan, 2022).

בסקירה זו נבחנת לראשונה מעורבות עמוקה בפוליטיקה (deep involvement in politics) בקרב הציבור הישראלי. לסקירה שלוש מטרות מרכזיות: (1), לבחון באיזו מידה ישראלים הינם "מעורבים באופן עמוק" בפוליטיקה; (2) לבחון אילו משתנים סוציו-דמוגרפיים ופוליטיים מנבאים מעורבות עמוקה בפוליטיקה בישראל; (3) לבחון האם המדד למעורבות עמוקה בפוליטיקה מסייע לנבא התנהגויות פוליטיות (מדווחות), בדגש על כאלו הנוגעות להשתתפות פוליטיות, כמו גם לנבא עמדות פוליטיות שונות ויחס ליריבים הפוליטיים.

כדי לבחון את השאלות הללו, ערכנו במכון לחירות ואחריות שני סקרים מקוונים עם מדגם מייצג של האוכלוסייה הישראלית, בדצמבר 2024 ואפריל 2025 (2955 משיבים במצטבר). מהסקרים עולה כי ישנה שונות ניכרת בציבור הישראלי בכל הנוגע למעורבות עמוקה בפוליטיקה, כאשר מרבית הישראלים הינם מעורבים במידה בינונית בפוליטיקה, ומיעוט מהם מעורבים עמוקות בפוליטיקה. בנוסף, שורה של משתנים סוציו-דמוגרפיים ופוליטיים מנבאים באופן מובהק את המדד למעורבות עמוקה בפוליטיקה – ביניהם לאום, מגדר, ומידת דתיות. ולבסוף, גם בפיקוח על משתנים רבים, מדד הבוחן מעורבות עמוקה בפוליטיקה מנבא באופן משמעותי עמדות פוליטיות שונות כמו חוללות פוליטיות – אמונה ביכולת להשפיע על הפוליטיקה – כמו גם התנהגות פוליטית מדווחת, בדגש על מעקב אחר הפוליטיקה, תדירות דיונים בנושאים

פוליטיים, החרמת גופי תקשורת וגופים עסקיים על רקע פוליטי, ופרסום תכנים פוליטיים ברשתות החברתיות.

המשך הסקירה הוא כדלקמן: בחלק הבא נפרט מהי "מעורבות עמוקה בפוליטיקה" כמו גם אודות הייחודיות והחשיבות של אזרחים שהינם מעורבים באופן עמוק בפוליטיקה. לאחר מכן יוצג חלק המתודולוגיה, בו נפרט על הסקרים שערכנו במכון לחירות ואחריות כמו גם על המדד למעורבות עמוקה בפוליטיקה ועל המשתנים הנוספים בניתוח. בחלק התוצאות אשר מופיע לאחר מכן מוצג פירוט אודות התפלגות מדד המעורבות העמוקה בפוליטיקה בקרב ישראלים כמו גם שורה של ניתוחים הבוחנים אילו משתנים מנבאים את המדד הזה, ואילו משתנים מדד זה מסייע לנבא. בחלק הסיכום ישנה התייחסות לחשיבות הממצאים כמו גם להבדלים בין הממצאים בסקירה זו לבין ממצאים מארצות הברית, ולמגבלות אפשריות במחקר אשר מחייבות מחקר נוסף בעתיד.

מהי "מעורבות עמוקה בפוליטיקה" ולמה היא חשובה?

מחקר שערך מכון המחקר Pew בארצות הברית בשנת 2019 הראה ש-97 אחוזים מהפוסטים (ציוצים) ברשת החברתית טוויטר (כיום X) נכתבים על ידי 10 אחוזים בלבד מהמשתמשים ברשת זו, וזאת בזמן שרק 22 אחוזים מהאמריקאים בכלל משתמשים בטוויטר.¹ מחקר אחר של אותו מכון מחקר, הפעם מ-2021, הראה שרק 9% מהאמריקאים המשתמשים ברשתות החברתיות מעלים פוסטים ומשתפים פוסטים בנושאים פוליטיים וחברתיים ברשתות הללו לעיתים קרובות, בזמן ש-70% אחרים עושים זאת לעיתים נדירות (30%) או כלל לא עושים זאת (40%).² ומכאן שלרוב מדובר במיעוט קטן בחברה שמתבטא בסוגיות פוליטיות ברשתות החברתיות.

בספר שהוזכר לעיל ("השסע הנוסף"), החוקרים קרופניקוב וריאן מתמקדים בהבנת אותו מיעוט בחברה. הם מסבירים שנוסף על השסע המרכזי בפוליטיקה האמריקאית בין רפובליקנים ודמוקרטים, ישנו שסע גם בין אלו שהם "מעורבים עמוקות" בפוליטיקה לבין שאר האוכלוסייה, כולל כאלו ש"רק" מתעניינים בפוליטיקה אבל לא מעורבים בה באופן עמוק. למעשה, אותו "שסע נוסף" משפיע גם על הבולטות הציבורית של השסע המרכזי בין אלו מהימין ואלו מהשמאל.

אבל ראשית, מהי "מעורבות עמוקה בפוליטיקה"? קרופניקוב וריאן מגדירים מעורבות עמוקה בפוליטיקה כהשקעה של הזהות העצמית (investment of self) בפוליטיקה שהינה משמעותית ושואבת תשומת לב ניכרת.³ לפי החוקרים, ישנם שלושה ממדים המרכיבים יחדיו מעורבות עמוקה בפוליטיקה (ואשר נדמה שהינם רלוונטיים מאד גם למעורבות עמוקה בתחומים אחרים, כמו ספורט, בידור, אופנה, או כלי רכב). ראשית, עיסוק רב והשקעת הרבה זמן בפוליטיקה ובצריכת חדשות רלוונטיות, לעיתים עד לרמות המזכירות אובססיה. גם אזרחים אשר "רק" מתעניינים בפוליטיקה יצפו בחדשות לעיתים קרובות ויצרכו מידע על הפוליטיקה; אבל בשונה מהם, אלו המעורבים עמוקות בפוליטיקה לא רק שיצרכו מידע רב, אלא גם יחושו לעיתים עצב ואף חרדה אם לא יוכלו לעקוב אחר אירועי פוליטיים שונים. חלקם גם ישנו את סדר היום שלהם ואף את אורח חייהם ואת האינטראקציות החברתיות שלהם כדי להמשיך ולעסוק ולהתעמק בנושאים פוליטיים.⁴

¹ ראו כאן.

² ראו כאן.

³ ראו עמ' 56-57 בספר של קרופניקוב וריאן. בפרק 3 של הספר החוקרים מפרטים אודות שלושת הממדים המרכיבים "מעורבות עמוקה בפוליטיקה".

⁴ הדבר דומה לאוהדי ספורט "שרופים" שצפייה במשחקי קבוצתם האהודה זוכה לקדימות על פני היבטים רבים אחרים בחייהם, או לצופים מושבעים של סדרת טלוויזיה המחפשים ומנתחים כל פריט מידע אודותיה.

שנית, מעורבות עמוקה בפוליטיקה כוללת ייחוס חשיבות לכמעט כל אירוע פוליטי, כולל כאלו שרבים אחרים יתפסו כשולי. עבור המעורבים עמוקות בפוליטיקה, לכמעט כל מאורע מתחום הפוליטיקה ישנה חשיבות: כמעט כל ציוץ של פוליטיקאי/ת ברשתות החברתיות, פגישה של פוליטיקאים עם עיתונאים, הצעת חוק מסוימת, או פרסום חדשותי, מנותח תוך בחינת השפעתו על מערך הכוחות בפוליטיקה או על סוגיות פוליטיות חשובות, ולעיתים אף נתפס ככזה המחייב יידוע ואזהרה של הציבור מפני הבאות ואף קידום פעולה כלשהי בנידון. כל זאת, בזמן ששאר הציבור לרוב מייחס חשיבות רבה בעיקר לאירועים פוליטיים-חברתיים מרכזיים כמו בחירות, מלחמות, משבר כלכלי, אסונות או התרחשויות חריגות אחרות, דוגמת שערוריות או, לחלופין, הצלחות והישגים יוצאי דופן.

ולבסוף, לפי קרופניקוב וריאן אלו המעורבים עמוקות בפוליטיקה נוטים הרבה יותר משאר האוכלוסייה להתבטא באופן פומבי בנושאים פוליטיים שונים. ה"מעקב" של אותם אנשים אחר הפוליטיקה איננו שלם ללא התבטאות בסוגיות אלו ושיח עם אחרים אודותיהן. בזמן שגם רבים מאלו אשר "רק" מתעניינים בפוליטיקה יחשבו על, ויתעניינו ב-, סוגיות פוליטיות שונות, מעורבות עמוקה בפוליטיקה כוללת גם הבעה פומבית של עמדות ודעות בנושאים פוליטיים, כמו גם נכונות להתווכח לגביהן עם אחרים. התבטאויות אלו מאפשרות לאותם אנשים ליידע, ולנסות לשכנע, אחרים לגבי סוגיות ואירועים פוליטיים שונים שכאמור נתפסים כבעלי חשיבות ציבורית. זאת, נוסף על החצנת הזהות של אותם אנשים כתומכי מפלגה, קבוצה, או עמדה פוליטית מסוימת, ואף הצהרת נאמנות פומבית לצד הפוליטי שלהם.

בספרם, קרופניקוב וריאן מודדים את מידת המעורבות העמוקה בפוליטיקה באמצעות שורה של שאלות במספר סקרי דעת קהל בארצות הברית (ראו להלן בחלק המתודולוגיה). הם מוצאים התפלגות כמעט נורמלית (פעמון) של רמת המעורבות בפוליטיקה: מיעוט קטן ברמות הנמוכות מאד והגבוהות מאד, ומרבית האזרחים באמצע הסקאלה.⁵ לאחר מכן, בהתבסס על אותו מדד למעורבות עמוקה בפוליטיקה, החוקרים מראים שישנם הבדלים רבים בין אלו המעורבים באופן עמוק בפוליטיקה לבין שאר הציבור. בפרט, לאלו עם מעורבות עמוקה בפוליטיקה יותר ידע פוליטי, בעיקר בסוגיות קשות יותר ומוכרות פחות;⁶ הם נוטים להצביע בבחירות מעט יותר (החוקרים לא מציגים עדויות בנוגע להשתתפות בפעילויות פוליטיות אחרות כמו הפגנות או יצירת קשר עם פוליטיקאים);⁷ הסביבה החברתית שלהם כוללת יותר אנשים שגם הם מעורבים עמוקות בפוליטיקה;⁸ הם בטוחים יותר ביכולת שלהם להבין נושאים פוליטיים ולבצע תפקידים ציבוריים, והם יותר נוטים לחשוב שהם יודעים הרבה על הפוליטיקה;⁹ הם קיצוניים יותר מבחינה אידיאולוגית (הן בימין והן בשמאל) ונוטים לתמוך באופן חזק יותר במפלגה בה הם תומכים;¹⁰ הם בטוחים יותר שעמדות המדיניות שהם תומכים בהן נכונות כמו גם מציגים ביטחון רב יותר בנוגע לתוצאות החזויות של יישום מדיניות כלשהי;¹¹ והם עוינים יותר את היריבים הפוליטיים ומעדיפים יותר מרחק חברתי מהם, וכמו כן גם עוינים יותר אנשים מהמחנה הפוליטי שלהם אשר לא חושבים כמוהם.¹²

כך, לפי הממצאים של קרופניקוב וריאן אנשים עם רמות גבוהות של מעורבות עמוקה בפוליטיקה הינם קיצוניים יותר, בטוחים יותר ביכולותיהם, בתחזיותיהם, ובצדקת הדרך שלהם ביחס לאחרים, ועוינים יותר את אלו שלא מסכימים איתם.

⁵ ראו פרק 4 בספרם של קרופניקוב וריאן, בדגש על עמ' 79-86.

⁶ עמ' 89-92 בספר.

⁷ עמ' 92-94 בספר.

⁸ פרק 5 בספר.

⁹ עמ' 107-109 בספר.

¹⁰ עמ' 87-89 בספר.

¹¹ עמ' 104-107 בספר.

¹² עמ' 94-101 בספר.

יתרה מזאת, קרופניקוב וריאן מדגישים את חשיבותם הפוליטית כיום של המעורבים עמוקות בפוליטיקה. עד לפני כשני עשורים החשיבות והבולטות הציבורית של אנשים שחשו מעורבות עמוקה בפוליטיקה הייתה מצומצמת. מרביתם היו מוגבלים למדי הן ביכולתם להיחשף למידע עדכני רב בנושאים פוליטיים, והן ביכולתם להתבטא בנושאים אלו באופן פומבי ולהגיע לקהל רחב. במרבית המקרים הם יכולים היו לשוחח עם, ואולי לנסות ליידע ולשכנע, מספר מצומצם של אנשים, בדגש על בני משפחה, חברים, ועמיתים לעבודה. אך עידן הרשתות החברתיות שינה זאת – ואת החשיבות הציבורית של אותם אנשים – מן הקצה אל הקצה. עבור המעורבים עמוקות בפוליטיקה, רשתות חברתיות מהוות פלטפורמה מצוינת להיחשף למידע חדש כולל זוטי דברים; לקיים אינטראקציות, גם אם באופן מקוון, עם אנשים רבים הדומים להם מבחינת תחומי עניינים וברמת המעורבות בפוליטיקה; להתווכח עם, ולנסות לשכנע, רבים אחרים בנוגע לסוגיות פוליטיות; ולהתבטא (ולהתווכח) בנושאים פוליטיים בפני קהל רחב הרבה יותר מבעבר, תוך קבלת פידבק מיידי.

ואמנם, קרופניקוב וריאן מראים שאנשים עם מעורבות עמוקה בפוליטיקה נוטים להתבטא ברשתות החברתיות בנושאים פוליטיים – כמו גם בנושאים רבים אחרים כמו משפחה, ספורט, בידור, ובריאות, אבל בעיקר בנושאים פוליטיים – הרבה יותר מאשר אלו ללא מעורבות עמוקה בפוליטיקה.¹³ ולפי החוקרים עלולות להיות לכך השלכות פוליטיות רבות: משום שמרבית הפוסטים בנושאים פוליטיים ברשתות החברתיות נכתבים על ידי אנשים שהינם מעורבים עמוקות בפוליטיקה, הרי שאמריקאית המתעניינת בפוליטיקה, בין אם אזרחית מהשורה, עיתונאית, או פוליטיקאית בכירה, אשר רוצה להיחשף לפוסטים של אזרחים בנושאים אלו ברשתות החברתיות צפויה להיחשף בעיקר לעמדותיהם של המעורבים עמוקות בפוליטיקה – מיעוט בחברה שהוא מצד אחד מעורב יותר ומשקיע יותר זמן ותשומת לב בהבנת הפוליטיקה והשפעה עליה מאשר הציבור בכללותו, אך מצד שני גם קיצוני יותר, עוין יותר את היריבים הפוליטיים כמו גם את חברי הקבוצה שלו שהוא לא מסכים איתם, ומלא ביטחון עצמי רב יותר מהציבור הרחב.

יחד עם זאת, אין כל ודאות שממצאיהם של קרופניקוב וריאן ישוחררו גם במקרה הבוחן הישראלי, או שהתובנות שלהם יהיו רלוונטיות גם במקרה הבוחן הישראלי. ובסקירה זאת ננתח את מידת המעורבות העמוקה בפוליטיקה בקרב הציבור הישראלי, זהו נושא אשר למיטב הח"מ לא נחקר עד כה.

מתודולוגיה

כדי לבחון את מידת המעורבות העמוקה בפוליטיקה בקרב אזרחי ישראל, כמו גם מהם המשתתפים הסוציו-דמוגרפיים והפוליטיים המנבאים מעורבות עמוקה בפוליטיקה ואילו משתתפים מעורבות זו מסייעת לנבא, ערכנו שני סקר דעת קהל מקוונים, בדצמבר 2024 (1465 משיבים) ואפריל 2025 (1490 משיבים), בקרב מדגם מייצג של האוכלוסייה הישראלית. לפירוט נוסף על אופן עריכת הסקרים ועל המאפיינים של המשיבים בסקרים השונים, ראו בנספח בסוף המסמך.

המדד למעורבות עמוקה בפוליטיקה

כדי לבחון עד כמה עמוקה המעורבות של הישראלים בפוליטיקה התבססנו על המדד "מעורבות עמוקה בפוליטיקה" שכאמור נוצר על ידי קרופניקוב וריאן. בפרט, משיבים בסקר נשאלו באיזו מידה הם מסכימים

¹³ ראו בפרק 7 בספר, בדגש על עמ' 182-187.

עם שבע האמירות הבאות, אשר תורגמו לעברית מהמדד המקורי (בסוגריים מוצג שיעור המשיבים במדגם שענה "מסכים/ה" או "מסכים/ה מאד" בתשובה לכל שאלה בנפרד):¹⁴

1. חשוב לשתף עם אנשים אחרים את הדעות הפוליטיות שלך [32.8% בדצמבר 2024; 28.9% באפריל 2025]
2. חשוב לשתף עם אנשים אחרים ידיעות חדשותיות בנושאים פוליטיים שנחשפת אליהן [39.8%; 36.6%]
3. חשוב לעודד אחרים להיות מעורבים יותר בפוליטיקה [34.2%; 31.6%]
4. זה מאכזב אותי כאשר אנשים אחרים אומרים לי שהם לא מתעניינים בפוליטיקה [21.7%; 18.5%]
5. חשוב להשקיע לפחות חצי שעה ביום כדי להתעדכן בהתרחשויות בפוליטיקה [37.1%; 33.8%]
6. חשוב לתקן את התפיסות השגויות של אנשים ביחס לפוליטיקה, גם אם הם לא רוצים לשמוע את התיקונים האלה [34.6%; 30.1%]
7. חשוב לתרום כסף למטרות פוליטיות שונות [11.6%; 10.9%]

בסקר בדצמבר 2024 אנו רואים שמיעוט לא מבוטל בציבור הישראלי – כשליש עד 40 אחוזים מהציבור – מסכים עם מרבית האמירות המרכיבות את המדד למעורבות עמוקה בפוליטיקה, בדגש על שיתוף הדעות הפוליטיות האישיות או ידיעות חדשותיות עם אנשים אחרים, תיקון שגיאות תפיסיות של אחרים ביחס לפוליטיקה, והשקעה של לפחות חצי שעה ביום כדי להתעדכן בפוליטיקה. לצד זאת, כ-22% מרגישים אכזבה מכך שאנשים אחרים לא מתעניינים בפוליטיקה, ורק 12% הסכימו שחשוב לתרום כסף למטרות פוליטיות שונות. ייתכן שהאומדן האחרון נובע מכך שגופים פוליטיים שונים נתפסים כגופים לא יעילים או ככאלו שלא ראוי לתרום להם כסף.¹⁵ בסקר שנערך באפריל 2025 אנו רואים שיעורים קטנים יותר ב-1-4 נקודות האחוז שהסכימו עם כל משפט, כאשר בסקר זה ניתנה כאמור אפשרות תשובה נוספת של "לא יודעת/ת".

כך, שיעור לא מבוטל מקרב הישראלים – גם אם לא רובם – מסכים שראוי לצרוך חדשות ולהתעדכן בפוליטיקה, ליידע אחרים בנוגע לחדשות ולעודד אותם לצרוך חדשות, ולשתף בעמדות האישיות של הפרט. ייתכן שחלק מפעולות אלו נתפסות בעיני אותם האזרחים כחלק מ"חובה אזרחית" להיות אזרח מיועד ומעורב, לדוגמה, השקעת זמן בהתעדכנות בחדשות ובהתרחשויות בפוליטיקה, או עידוד אחרים להיות מעורבים יותר בפוליטיקה. מנגד, נראה שהסכמה שיש לתקן תפיסות שגויות אצל אחרים גם מבלי שאותם אנשים רוצים בכך, כמו גם רצון לשתף דעות פוליטיות עם אחרים, תחושת אכזבה מחוסר עניין של אחרים בפוליטיקה, וייחוס חשיבות לתרומת כסף למטרות פוליטיות, לא מהווים חלק אינהרנטי מ"חובה אזרחית" ערטילאית כלשהי, והם מצביעים על מעורבות עמוקה ומשמעותית הרבה יותר בפוליטיקה.

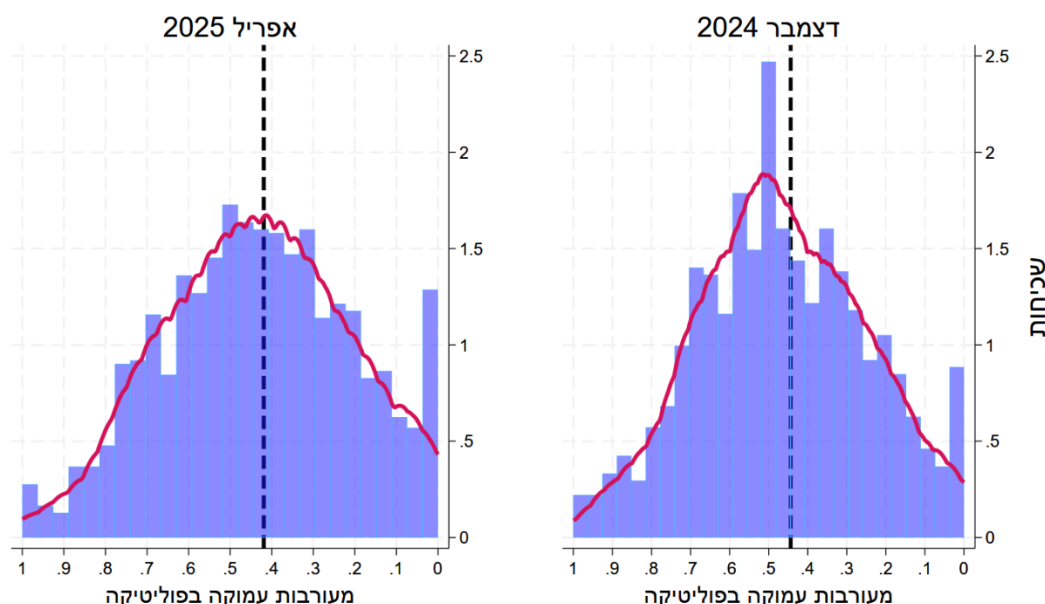
המדד ל"מעורבות עמוקה בפוליטיקה" נוצר באמצעות סכימה ומיצוע של שבע השאלות.¹⁶ לשם הנוחות, ערכי המדד שונו כך שהם נעים בין 0 ל-1, כאשר ערכים גבוהים יותר במדד משמעם נטייה גוברת למעורבות עמוקה בפוליטיקה. הממוצע המשוקלל בכלל המדגם בדצמבר 2024 היה 0.44 (סטיית תקן: 0.22),

בסקר בדצמבר 2024 אפשרויות התשובה לכלל השאלות נעו בסקאלה של 1 עד 5 (1- מסכים/ה מאד; 2- די מסכים/ה; 3- מסכים/ה ולא מסכים/ה באותה מידה; 4- די לא מסכים/ה; 5- כלל לא מסכים/ה). בסקר של אפריל 2025 נוספה אפשרות תשובה שישית של "לא יודעת/ת", כאשר לתשובה זו התייחסנו כאל ערך חסר בשאלה הרלוונטית.

¹⁵ ייתכן גם שהמינוח "מטרות פוליטיות" היה כללי מדי, כך שפירוט של מטרות ספציפיות היה מוביל לתוצאות שונות.
¹⁶ ערך הקרונבאך אלפא לבחינת העקביות הפנימית של המדד היה 0.86 בדצמבר 2024 ו-0.85 באפריל 2025, שאלו הם ערכים גבוהים המעידים על מהימנות של המדד. בנוסף, ניתוח גורמים מגשש מראה כי ישנו בשני הסקרים רק גורם אחד עם eigenvalue גדול מ-1 (בפרט, eigenvalue של 3.35 ו-3.36, בהתאמה), כאשר גורם יחיד זה מסביר כ-87% מהשונות במדד בשני הסקרים. ערך eigenvalue של שאר הגורמים קטן מ-0.3 בשני הסקרים.

מעט מתחת לאמצע הסקאלה, ובאפריל 2025 הממוצע היה מעט נמוך יותר – 0.42 (סטיית תקן: 0.23).¹⁷ ההתפלגות בקרב כלל המשיבים בשני הסקרים מוצגת בתרשים 1, יחד עם גרף צפיפות קרנל (Kernel).

תרשים 1. התפלגות המדד למעורבות עמוקה בפוליטיקה

מקרא. הקו האנכי המקווקו מציין את הממוצע המשוקלל במדגם (0.44 בדצמבר 2024 ו-0.42 באפריל 2025). ההיסטוגרמה וגרף ה-Kernel לא כוללים משקולות לפי הצבעה.

בדומה לממצאים בארצות הברית אשר מציגים קרופניקוב וריאן (ראו לעיל), גם בישראל ההתפלגות במדד זה הינה התפלגות המזכירה התפלגות נורמלית (פעמון): ישנם ישראלים רבים עם רמות אמצע במדד, לצד מיעוט יחסי של משיבים ברמות הנמוכות של המדד ומיעוט קטן עוד יותר ברמות הגבוהות של המדד. כך, בשני הסקרים לכ-10% בלבד מהמשיבים ערך של 0.75 או יותר במדד, כאשר 0.75 הינו ערך שמשמעותו ממוצע של מענה "מסכים/ה" לאמירות המרכיבות את המדד, ואשר מעיד על רמת מעורבות גבוהה, או עמוקה, בפוליטיקה. לעומת זאת, לכ-20% מהמשיבים בדצמבר 2024 וכ-25% משיבים באפריל 2025 ערך קטן מ-0.25 במדד, זהו ערך שמעיד על רמת מעורבות נמוכה בפוליטיקה. בנוסף, בסקר של דצמבר 2024 ישנם מעט יותר משיבים עם ערך האמצע (0.5) מאשר בסקר באפריל 2025, ככל הנראה בגלל היעדרה של אפשרות תשובה של "לא יודעת/ת" בסקר בדצמבר.

משתנים סוציו-דמוגרפיים ופוליטיים – משתנים מנבאים

אילו משתנים פוליטיים וסוציו-דמוגרפיים מנבאים את המדד למעורבות עמוקה בפוליטיקה? והאם האם יש בישראל קבוצות פוליטיות וחברתיות שונות אשר מציגות רמות גבוהות יותר של מעורבות עמוקה בפוליטיקה ביחס לקבוצות אחרות? כדי לבחון שאלות אלו, השתמשנו במספר משתנים שנועדו לנבא את המדד למעורבות עמוקה בפוליטיקה. לאחר מכן, משתנים אלו יהוו משתני בקרה בנייתוחים בהם נבחן האם אותו מדד מסייע לנו לנבא התנהגויות פוליטיות ועמדות פוליטיות שונות.

¹⁷ כלל הניתוחים המוצגים מכאן ואילך כוללים משקולות להצבעה בבחירות האחרונות לכנסת בנובמבר 2022, אלא אם מצוין אחרת.

ראשית, בשל החשיבות הפוליטית הרבה של הצבעה למפלגות אשר תומכות ב"גוש השינוי" או "גוש נתניהו" (Graham & Yair, 2024; Yair et al., 2024; Gidron et al., 2025), יצרנו משתנה קטגורי (שמי) של הצבעה מדווחת בבחירות האחרונות לכנסת בנובמבר 2022, אשר כולל את חמש הקטגוריות הבאות: (1) אלו שדיווחו שהצביעו למפלגות השייכות ל-"גוש נתניהו" (הליכוד, הציונות הדתית-עוצמה יהודית, ש"ס, או יהדות התורה); (2) אלו שהצביעו למפלגות השייכות ל-"גוש השינוי" (יש עתיד, המחנה הממלכתי, ישראל ביתנו, רע"מ, העבודה, מרצ, או הבית היהודי); (3) אלו שהצביעו לשתי המפלגות הערביות שאינן חלק מ"גוש נתניהו" או "גוש השינוי" (חד"ש-תע"ל או בל"ד) – המפלגות שהרכיבו את "הרשימה המשותפת" בבחירות שקדמו לבחירות האחרונות; (4) אלו שהצביעו למפלגות אחרות שקיבלו פחות מאחוז אחד מהקולות בבחירות האחרונות; ו- (5) אלו שלא הצביעו בבחירות או שענו "לא יודעת" בשאלת ההצבעה. משתנה זה מאפשר לבחון האם הצבעה מדווחת לאחת מהקבוצות או "קטגוריות" הללו מנבאת מעורבות עמוקה בפוליטיקה. שנית, בשל החשיבות הפוליטית והמחקרית של הגדרה עצמית על ציר ימין-שמאל אידיאולוגי עצמית אידיאולוגית, הכולל את הקטגוריות של ימין, מרכז ושמאל אידיאולוגי, לצד קטגוריה שיווית של אלו שענו "לא יודעת" בשאלת ההגדרה העצמית האידיאולוגית.

נוסף על כך, השתמשנו גם במשתנים סוציו-דמוגרפיים בולטים נוספים: קבוצות גיל (29-18, 44-30, 59-45, ו-60 ומעלה; משתנה קטגורי), מגדר (גבר, אישה; משתנה בינארי), השכלה אקדמית (כן, לא; משתנה בינארי), לאום (יהודי, ערבי; משתנה בינארי), ומידת דתיות (חילוני, מסורתי, דתי, חרדי; משתנה רציף), כאשר שני המשתנים האחרונים נחשבים באופן עקבי כחשובים בניבוי עמדות פוליטיות בישראל (Shamir & Arian, 1999; Yair & Sulitzeanu-Kenan, 2018).

משתנים תלויים – התנהגות פוליטית, חוללות פוליטית, וקיטוב רגשי

אילו משתנים הממדד למעורבות עמוקה בישראל מנבא? בהתבסס על ממצאי הספר של קרופניקוב וריאן, שאלנו את המשיבים בסקרים שלנו שורה של שאלות שנועדו לבחון מספר היבטים, בדגש על המידה בה האזרחים הינם פעילים מבחינה פוליטית. מרבית השאלות נשאלו בסקר בדצמבר 2024, כאשר מיעוט מהן נשאלו שוב גם באפריל 2025 לטובת בחינה של עקביות הממצאים. בפרט, המשיבים נשאלו אודות המידה בה הם עוקבים הפוליטיקה, והמידה בה הם נוהגים לשוחח עם חברים ומשפחה על עניינים פוליטיים; האם חחרימו במהלך השנתיים האחרונות גופי תקשורת או גופים עסקיים על רקע פוליטי; באיזו מידה הם סבורים שהם וחבריהם יכולים להשפיע על הממשלה ("חוללות פוליטית"); ובאיזו תדירות הם מעלים תכנים פוליטיים ותכנים בנושאים אישיים ומשפחתיים ברשתות החברתיות. בנוסף, לאור ממצאיהם של קרופניקוב וריאן כי אלו עם מעורבות עמוקה בפוליטיקה נוטים להיות עוינים יותר כלפי היריבים הפוליטיים שלהם ("קיטוב רגשי", ראו Amitai et al., 2025), השתמשנו בשאלות על יחס שלילי/חיובי לימנים ושמאלנים, כמו גם יחס למצביעי הקואליציה והאופוזיציה, כדי ליצור משתנים אשר אומדים את יחס המשיבים לקבוצת הפנים (ingroup) הפוליטית ולקבוצת החוץ (outgroup) הפוליטית. פירוט על נוסחי השאלות מוצג בהמשך.

הבהרה לגבי סיבתיות

ראוי לציין כי הניתוחים שיוצגו כאן הם ממצאים מתאמיים בלבד, כאשר ניתוחים אלו לבטח סובלים מאנדוגניות (endogeneity), בדגש על משתנים "מושמטים" (omitted variables) ואף סיבתיות הפוכה. כך,

למשל, מחקר עדכני של אושרי ואחרים (Oshri et al., 2022) הראה כי תחושת שייכות וקירבה של ישראלים לקבוצה האידאולוגית שלהם ("זהות אידאולוגית") הינה מנבא חזק של השתתפות פוליטית ועניין בפוליטיקה – אך בניתוחים שלנו אין אנו מפקחים על משתנה זה (או משתנים דומים אחרים). לאור זאת, יש להתייחס לממצאים בסקירה זו בזהירות—כאל ממצאים ראשוניים אשר ניתוחים עתידיים, עם מערכי מחקר מתקדמים יותר ומערך עשיר יותר של משתני בקרה, יידרשו כדי לחזק ולבסס אותם. עם זאת, אנו סבורים כי בממצאים שנציג כעת יש בהחלט כדי לטעון כי למעורבות עמוקה בפוליטיקה יכולה להיות חשיבות רבה בניבוי התנהגות פוליטית בישראל. וניתן גם לציין כי בסקר בדצמבר 2024, המתאמים בין המדד למעורבות עמוקה בפוליטיקה לבין משתני המעקב אחר הפוליטיקה ($r=.53$) ותדירות השיחות עם חברים ומשפחה על עניינים פוליטיים ($r=.51$)¹⁸ הינם גבוהים מהמתאמים בין מדד ה"זהות האידאולוגית" של אושרי ואחרים (Oshri et al., 2022) לבין משתני המעקב אחר הפוליטיקה ($r=.36$) ותדירות השיחות עם חברים ומשפחה על עניינים פוליטיים ($r=.38$)¹⁹. בנוסף, כפי שנראה בהמשך, מדד המעורבות העמוקה בפוליטיקה איננו מנבא באופן עקבי ומובהק יחס ליריבים הפוליטיים; מנגד, מדד ה"זהות האידאולוגית" של אושרי ואחרים דווקא כן. ומכאן שגם אם יש זיקה בין המדד למעורבות עמוקה בפוליטיקה לבין מדד ה"זהות האידאולוגית" הרי שמדובר במדדים שונים.

ממצאים

נתחיל בפירוט על המשתנים המנבאים את המדד למעורבות עמוקה בפוליטיקה, ולאחר מכן נפרט על המשתנים אותם מנבא המדד. כדי להקל על הניתוח והצגת הממצאים, כלל המשתנים הומרו לסקאלה של 0 עד 1. אלא אם מצוין אחרת, כלל הניתוחים הסטטיסטיים כוללים שימוש במשקולות להצבעה בבחירות האחרונות לכנסת ה-25, בנובמבר 2022, וזאת על מנת לפצות על סטיות בשיעור המשיבים מהמפלגות השונות (או אלו שלא הצביעו בבחירות) ביחס לשיעורם באוכלוסייה.²⁰ עם זאת, השמטה של משקולות אלו לא משפיעה באופן ניכר על תוצאות הניתוחים השונים.

מה מנבא את המדד למעורבות עמוקה בפוליטיקה?

תרשים 2 מציג תוצאות של שני מודלים של רגרסיה ליניארית (OLS) בהם המשתנה התלוי, המדד למעורבות עמוקה בפוליטיקה, מנובא על ידי המשתנים הסוציו-דמוגרפיים והפוליטיים שצוינו לעיל (הצבעה; השתייכות עצמית אידאולוגית; קבוצת גיל; לאום [יהודי מול ערבי]; מגדר [אישה מול גבר]; השכלה אקדמית; ומידת דתיות). התרשים מציג את האומדנים (מקדמי הרגרסיה הלא מתוקננים) של כל אחד מהמשתנים המנבאים, יחד עם רווח סמך של 95 אחוזים. במקרא התרשים מפורטות קבוצות ההתייחסויות השונות למשתנים הקטגוריים מרובי הקבוצות (קבוצות הצבעה; קבוצות אידאולוגיות; קבוצות גיל). כך, למשל, האומדנים עבור הצבעה למפלגה "גוש השינוי" (change bloc) מתייחסים לשינוי בערך המדד למעורבות עמוקה בפוליטיקה ביחס להצבעה למפלגה "גוש נתניהו".

מתרשים 2 ניתן לראות כי בשני הסקרים אין הבדל מובהק בין מצביעי "גוש נתניהו" למצביעי "גוש השינוי" במידת המעורבות העמוקה בפוליטיקה, אך מצביעי "הרשימה המשותפת" לשעבר (חד"ש-תע"ל

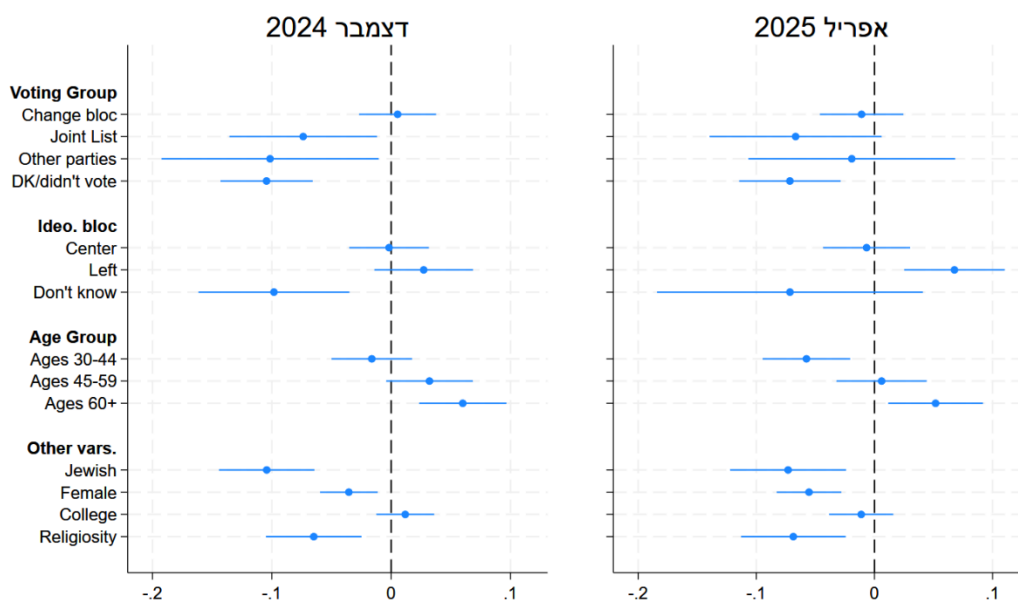
¹⁸ שאלה זהה לגבי תדירות השיחות עם חברים ומשפחה על עניינים פוליטיים נשאלה גם באפריל 2025. המתאם בינה לבין המדד למעורבות עמוקה בפוליטיקה באפריל 2025 זהה למתאם שנרשם בדצמבר 2024 ($r=.51$).

¹⁹ האומדנים הללו חושבו על בסיס קבצי הרפליקציה ב-Study 2 במאמר של Oshri et al. (2022), ראו כאן.

²⁰ לפירוט על תוצאות האמת מהבחירות לכנסת ה-25 בנובמבר 2022 באתר ועדת הבחירות המרכזית, ראו כאן.

ובלי"ד) ואלו שלא הצביעו בבחירות נטו לדווח על רמות נמוכות יותר באופן מובהק (או קרוב לכך) של מעורבות בפוליטיקה ביחס למצביעי "גוש נתניהו".

תרשים 2. המשתנים המנבאים את המדד למעורבות עמוקה בפוליטיקה

מקרא: העיגולים הינם מקדמי רגרסיה ליניארית, ומצדדיהם רווח סמך של 95%. כלל המשתנים נעים בין 0 ל-1. במשתנה ההצבעה (Voting Group), הקבוצה המושמטת הינה הצבעה ל"גוש נתניהו"; במשתנה הגוש האידיאולוגי (Ideo. bloc), הקבוצה המושמטת הינה "ימין"; במשתנה קבוצת הגיל (Age Group), הקבוצה המושמטת הינה גילאים 18-29. DK משמעו "לא יודעת".

באופן דומה, בדצמבר 2024 לא נמצאו הבדלים מובהקים ברמות המעורבות העמוקה בפוליטיקה בין משיבים שהגדירו את האידיאולוגיה שלהם כ-ימין לעומת אלו שהגדירו אותה כ-מרכז או שמאל, אך באפריל 2025 לאלו עם אידיאולוגיה שמאל היו רמות מעורבות בפוליטיקה גבוהות יותר באופן מובהק מאשר ימנים ($b=0.07$; $p=.002$). בנוסף, אלו שענו "לא יודעת" בשאלת האידיאולוגיה דיווחו בשני הסקרים על מעורבות נמוכה יותר בפוליטיקה באופן מובהק מאשר ימנים, אבל ההבדל הזה מובהק סטטיסטית רק בדצמבר 2024. בספרם, קרופניקוב וריאן הראו כי למשיבים רפובליקנים רמות מעורבות בפוליטיקה נמוכות מעט יותר מאשר משיבים דמוקרטים או עצמאים,²¹ אך ההבדלים קטנים. במקרה הישראלי, נראה שלתומכי המחנות הפוליטיים המרכזיים רמות דומות למדי של מעורבות עמוקה בפוליטיקה, כאשר לשאר המשיבים – דוגמת אלו שלא הצביעו בבחירות או אלו שאינם מחזיקים בעמדה אידיאולוגית ברורה – רמות נמוכות יותר של מעורבות בפוליטיקה.

בנוסף, משיבים מבוגרים (גילאי 60 ומעלה) מדווחים בשני הסקרים על רמות גבוהות יותר באופן מובהק של מעורבות בפוליטיקה ביחס למשיבים צעירים יותר (גילאי 18-29 ו-30-44). כמו במקרה האמריקאי,²² נשים מדווחות על רמות מעט נמוכות יותר של מעורבות בפוליטיקה ביחס לגברים, כאשר ההבדל הזה מובהק בשני הסקרים. גם מידת דתיות מנבאת באופן מובהק מעורבות בפוליטיקה, כאשר ככל

²¹ ראו עמ' 87-88 בספר.

²² ראו עמ' 88 בספרם של קרופניקוב וריאן.

שגוברת מידת הדתיות, כך פוחתת המעורבות העמוקה בפוליטיקה. לעומת זאת, השכלה אקדמית אינה מנבאת באופן מובהק מעורבות בפוליטיקה, וזאת בניגוד לממצאים מארצות הברית.²³

ייתכן שהממצא המפתיע ביותר בתרשים 2 הוא שבשני הסקרים למשיבים ערבים רמות מעורבות בפוליטיקה שהינן גבוהות באופן מובהק מאלו של משיבים יהודים. זאת, למרות ששיעור ההצבעה בבחירות הינו באופן קבוע נמוך יותר בקרב אזרחים ערבים מאשר אזרחים יהודים, ולמרות שבהרבה מהמשתנים שיוצגו בהמשך רמות העניין בפוליטיקה וההשתתפות הפוליטית של המשיבים הערבים נמוכה יותר מאשר המשיבים היהודים. מחקר עתידי ראוי שייבחן האם הממצא הזה משוחזר גם בסקרים וניתוחים נוספים, והאם מדובר בתופעה זמנית או במאפיינים הספציפיים של המשיבים הערבים הנוטים לענות על סקרים מקוונים.

בכלליות, המודלים הכוללים 14 משתנים בלתי תלויים – שחלקם כאמור הינם חשובים מאד בניבוי עמדות פוליטיות והתנהגות פוליטית בישראל – הסבירו במצטבר רק 13% מהשונות במודל ($R^2=0.13$) בדצמבר 2024 ו-11% בלבד מהשונות במודל באפריל 2025.²⁴ כך, נדמה שישנו צורך להמשיך ולבחון מה מסייע לניבוי מעורבות עמוקה בפוליטיקה בישראל.²⁵

מה המדד למעורבות עמוקה בפוליטיקה מנבא?

כעת נציג שורה של ניתוחים שערכנו כדי לבחון את המידה בה המדד למעורבות עמוקה בפוליטיקה מסייע לנבא שורה של משתנים הקשורים להשתתפות פוליטית כמו גם עמדות פוליטיות שונות.

מעקב אחר הפוליטיקה ותדירות שיחות על פוליטיקה

ראשית, בדצמבר 2024 שאלנו את המשיבים באיזו מידה הם עוקבים אחרי המתרחש בפוליטיקה.²⁶ בנוסף, בסקר זה, כמו גם בסקר באפריל 2025, שאלנו שאלה שבחנה את התדירות בה המשיבים מקיימים שיחות עם חברים ובני משפחה על עניינים פוליטיים.²⁷ תרשים 3 להלן מציג את התוצאות של שלושה ניתוחי רגרסיה ליניארית בהן שתי השאלות הללו הן המשתנים התלויים. המשתנים הבלתי תלויים כוללים את המדד למעורבות עמוקה בפוליטיקה כמו גם 14 המשתנים הבלתי תלויים שבהם השתמשנו לעיל כדי לנבא את המדד. גם בתרשים זה מוצגים האומדנים (מקדמי הרגרסיה) של כל אחד מ-15 המשתנים הבלתי תלויים, יחד עם רווח סמך של 95 אחוזים.

משלושת חלקי תרשים 3 ניתן לראות בבירור שהמדד למעורבות עמוקה בפוליטיקה (scale DIP) מנבא באופן חיובי ומובהק מעקב אחר הפוליטיקה (צד שמאל של תרשים 3) ותדירות שיחות על הפוליטיקה

²³ ראו עמ' 88 בספרם של קרופניקוב וריאן לשם השוואה, כאשר מחליפים את המדד למעורבות עמוקה בפוליטיקה כמשתנה התלוי במשתנה של יחס לראש הממשלה בנימין נתניהו (0-10), כאשר ערכים גבוהים יותר משמעים יחס חיובי יותר לנתניהו, אחוז השונות המוסברת במודל רגרסיה זה הינו 54% ($R^2=0.54$) בדצמבר 2024 ו-50% באפריל 2025.

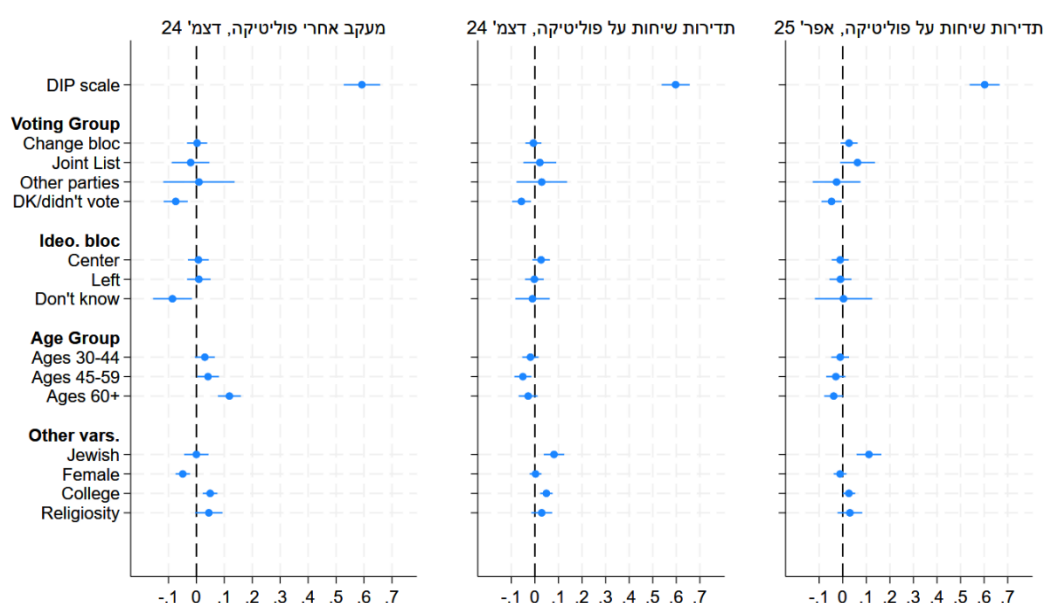
²⁵ קרופניקוב וריאן מראים (עמ' 88 בספר) ש"קיצוניות אידיאולוגית" מתואמת אף היא עם רמות גבוהות יותר של מעורבות עמוקה בפוליטיקה. הממצאים האלו משוחזרים בשני הסקרים שערכנו: יצרנו משתנה רציף של "קיצוניות אידיאולוגית" על ידי קיפול המשתנה של הגדרה עצמית אידיאולוגית (ללא תשובות "לא יודעת/ת"), כאשר הערכים 1 ו-7 בשאלת האידיאולוגיה מקבלים את הערך הגדול ביותר, 1, ואילו הערך 4 (מרכז) מקבל את הערך הנמוך ביותר, 0. ומשתנה זה של קיצוניות אידיאולוגית, כאשר מחליף במודל הרגרסיה את המשתנים הבינאריים של הגושים האידיאולוגיים (מרכז, שמאל, "לא יודעת/ת"), מנבא באופן חיובי ומובהק את סקאלת המעורבות העמוקה בפוליטיקה בשני הסקרים. גודל המקדמים בשני הסקרים ($p=0.008$; $b=0.05$; 2024; $p=0.004$; $b=0.06$) אף דומה לגודל המקדם של משתנה זה בספרם של קרופניקוב וריאן.

²⁶ אפשרויות התשובה נעו בסקאלה של 1 עד 5 (1- כמעט ולא עוקבת; 2- במידה מועטה; 3- במידה בינונית; 4- במידה רבה; 5- במידה רבה מאד).

²⁷ אפשרויות התשובה נעו בסקאלה של 1 עד 5 (1- כלל לא; 2- במידה מועטה; 3- במידה בינונית; 4- במידה רבה; 5- במידה רבה מאד). בשאלה זו הייתה גם אפשרות תשובה שישית של "לא יודעת/ת", ואלו שענו תשובה זו (2% בדצמבר 2024 כמו גם באפריל 2025) הושמטו מהניתוח.

עם חברים/משפחה (במרכז וצד ימין של תרשים 3). כך, למשל, כאשר מחזיקים קבוע את שאר המשתנים במודל הרגרסיה המנבא תדירות שיחות בעניינים פוליטיים בדצמבר 2024, משיבים עם ערך 0 במדד המעורבות העמוקה בפוליטיקה – הערך הנמוך ביותר – צפויים לקבל ערך של 0.21 במשתנה תדירות השיחות על פוליטיקה, ואילו משיבים עם ערך 1 במדד המעורבות העמוקה בפוליטיקה – הערך הגבוה ביותר – צפויים לקבל ערך של 0.80 במשתנה זה. יתרה מזאת, גודל המקדם של המדד הינו גדול הרבה יותר מאשר כל שאר המשתנים הסוציו-דמוגרפיים והפוליטיים במודל הרגרסיה.

תרשים 3. המשתנים המנבאים מעקב אחר הפוליטיקה ותדירות שיחות בנושאים פוליטיים

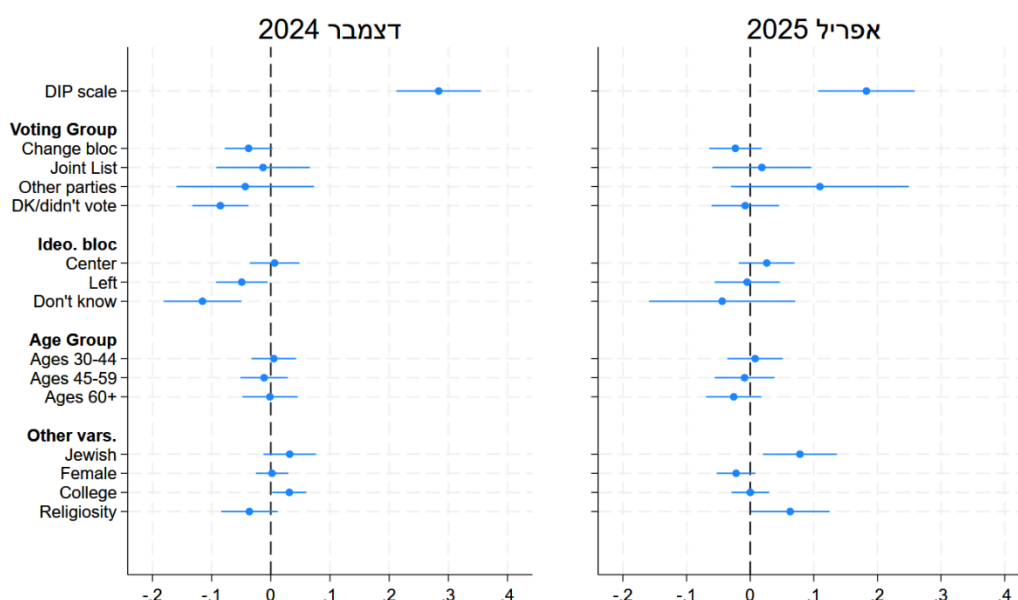
מקרא: העיגולים הינם מקדמי רגרסיה ליניארית, ומצדדיהם רווח סמך של 95%. כלל המשתנים נעים בין 0 ל-1. משתנה ה-DIP scale הוא המדד למעורבות עמוקה בפוליטיקה. במשתנה ההצבעה (Voting Group), הקבוצה המושמטת הינה הצבעה ל"גוש נתניהו"; במשתנה הגוש האידיאולוגי (Ideo. bloc), הקבוצה המושמטת הינה "ימין"; במשתנה קבוצת הגיל (Age Group), הקבוצה המושמטת הינה גילאים 18-29. DK משמעו "לא יודעת".

חוללות פוליטית

חוללות פוליטית מתייחסת ל"הרגשה לפיה לפעילות פוליטית יש השפעה, או יכולה להיות השפעה, על התהליך הפוליטי" (Craig et al., 1990, p. 290), כלומר למידה בה הפרט סבור שהוא ואנשים דומים לו יכולים להשפיע על הפוליטיקה. חוקרים מתייחסים לחוללות פוליטית כאל עמדה פוליטית חשובה המהווה תנאי מוקדם (precondition) למעורבות פוליטית (ראו למשל Bernardi et al., 2023). לאור זאת, וכדי לבחון האם המדד למעורבות עמוקה בפוליטיקה מנבא לא רק עניין בפוליטיקה ושיחות בנושאים פוליטיים אלא גם תפיסה של הפרטים כי הם מסוגלים להשפיע על הפוליטיקה, בשני הסקרים שלנו הוספנו שאלה שנועדה לבחון חוללות פוליטית כללית: "באיזו מידה אתה/חברך יכולים להשפיע על מדיניות הממשלה?"²⁸

²⁸ אפשרויות התשובה נעו בסקאלה של 1 עד 5 (1- כלל לא 2- במידה מועטה; 3- במידה בינונית; 4- במידה רבה; 5- במידה רבה מאוד). ניתנה גם אפשרות תשובה שישית של "לא יודעת", ואלו שענו תשובה זו (7.6% בדצמבר 2024 ו-9.9% באפריל 2025) הושמטו מהניתוח. יש לציין שחוקרים נוטים לחלק חוללות פוליטית לשני סוגים מרכזיים: (1) חוללות פוליטית פנימית, המתייחסת לאמונות של הפרט ביחס לכשירותו שלו עצמו להבין את הפוליטיקה ולהשתתף בה באופן יעיל; ו-(2) חוללות פוליטית חיצונית, המתייחסת לאמונות של הפרט ביחס להיענות והתגובתיות (responsiveness) של המוקדים המרכזיים בפוליטיקה לדרישות העולות מהציבור – האם הפרט סבור שהמוסדות הפוליטיים אכן מגיבים לדרישות מהציבור (ראו עמי 290 במאמר).

תרשים 4. המשתנים המנבאים חוללות פוליטית

מקרא: העיגולים הינם מקדמי רגרסיה ליניארית, ומצדדיהם רווח סמך של 95%. כלל המשתנים נעים בין 0 ל-1. משתנה ה-DIP scale הוא המדד למעורבות עמוקה בפוליטיקה. במשתנה ההצבעה (Voting Group), הקבוצה המושמטת הינה הצבעה ל"גוש נתניהו"; במשתנה הגוש האידיאולוגי (Ideo. bloc), הקבוצה המושמטת הינה "ימין"; במשתנה קבוצת הגיל (Age Group), הקבוצה המושמטת הינה גילאים 18-29. DK משמעו "לא יודעת".

משני חלקי תרשים 4 ניתן לראות שהמדד למעורבות עמוקה בפוליטיקה אכן מנבא באופן חיובי ומובהק את החוללות הפוליטיות של הפרט. כך, ככל שהישראלים חשים מעורבים באופן עמוק יותר בפוליטיקה הם גם נוטים להרגיש שהם וחבריהם מסוגלים להשפיע על הפוליטיקה. ממצא זה תואם את הממצאים של קרופניקוב וריאן מארצות הברית. הם אומנם לא בחנו חוללות פוליטיות, אך הראו שמעורבות עמוקה בפוליטיקה מתואמת באופן חיובי עם ביטחון של המשיבים ביכולתם להבין נושאים פוליטיים ולבצע תפקידים ציבוריים, שאלו הם משתנים שניתן לשער שמתואמים באופן חיובי עם חוללות פוליטיות. פרט למעורבות עמוקה בפוליטיקה, אף משתנה אחר לא מנבא באופן עקבי חוללות פוליטיות בשני הסקרים, כאשר באופן מפתיע מעט אין הבדל מובהק בין מצביעי הקואליציה והאופוזיציה במידת החוללות הפוליטיות, למרות שניתן היה לשער שמצביעי הקואליציה תחושה חזקה יותר של יכולת להשפיע על הפוליטיקה. בנוסף, רק באחד הסקרים (אפריל 2025) יש הבדל מובהק בין יהודים וערבים, כאשר גודל המקדם ($b=0.08$) קטן בחצי מהמקדם של מדד המעורבות העמוקה בפוליטיקה ($b=0.18$).

החרמת גופי תקשורת ועסקים על רקע פוליטי

בשנים האחרונות נשמעות טענות רבות כנגד גופי תקשורת שונים במדינת ישראל על כך שהם מוטים מבחינה פוליטית, ויש אף אלו הקוראים להחרים את הגופים הללו.²⁹ בנוסף, נשמעות בשנים האחרונות גם קריאות רבות להחרים חברות וגופים עסקיים שונים על רקע פוליטי, בעיקר בשל מעורבות פוליטית כזו או אחרת

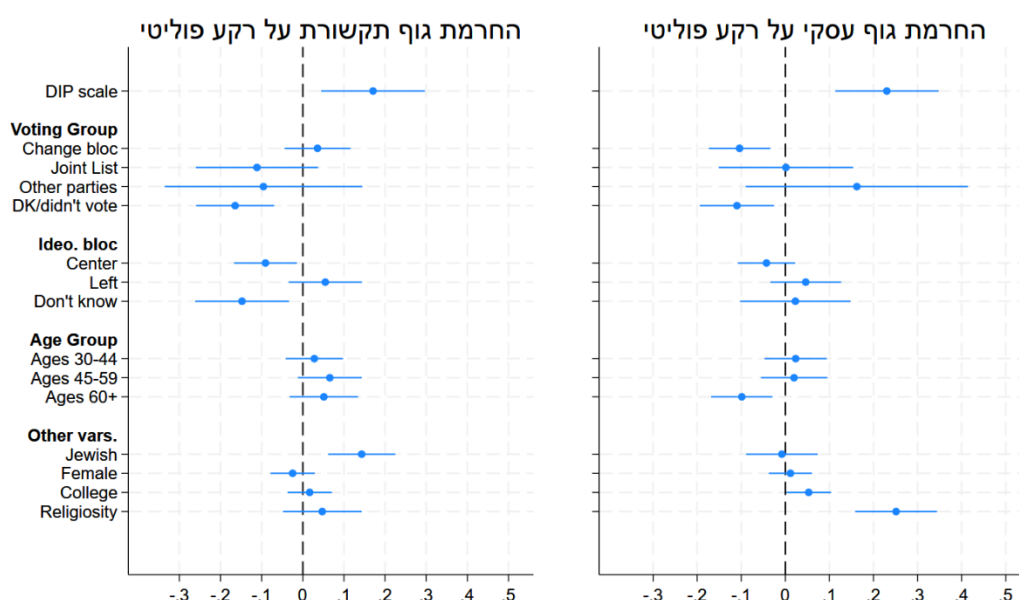
של Craig et al. 1990). בשל קוצר היריעה, במסמך זה אין ביכולתנו לבחון האם מעורבות עמוקה בפוליטיקה מתואמת עם הסוגים השונים של חוללות פוליטיות.
²⁹ ראו למשל כאן.

– אשר נתפסת כמוטה או פוגענית כלפי קבוצות פוליטיות או עמדות פוליטיות שונות – של בכירים בחברות הללו או החברות עצמן.³⁰ המחקר אודות חרם צרכני על רקע פוליטי החל להתפתח בשנים האחרונות בארצות הברית (ראו למשל Endres & Panagopoulos, 2017; Kam & Deichert, 2020), אך למיטב ידיעת הח"מ סוגיה זאת לא נחקרה עד היום בישראל.

כדי לבחון האם המדד למעורבות עמוקה בפוליטיקה מנבא דיווח על החרמה אקטיבית של גופי תקשורת או גופיים עסקיים על רקע פוליטי, שאלנו את המשיבים בסקר בדצמבר 2024 האם במהלך השנתיים האחרונות הם החרימו גוף תקשורת כלשהו בגלל שסברו שגוף תקשורת זה פועל לקדם עמדות פוליטיות אליהן המשיב מתנגד, כמו גם האם במהלך השנתיים האחרונות החרימו גוף עסקי כלשהו בגלל תמיכת גוף זה בעמדות פוליטיות אליהן המשיב מתנגד.³¹

כדי להקל על הניתוח, בכל אחת משתי השאלות הללו יצרנו משתנה בינארי, כאשר משיבים שענו את אחת מאפשרויות ה"כן" ("מספר גופי תקשורת"/"מספר פעמים", או "גוף תקשורת אחד"/"פעם אחת") קיבלו את הערך 1, ואילו משיבים שענו "לא" או "לא יודעת/ת" קיבלו את הערך 0. לאחר מכן, הרצנו רגרסיה לינארית לניבוי שני המשתנים הללו, תוך שימוש באותם 15 משתנים בלתי תלויים שצוינו קודם לכן.³² התוצאות של ניתוחים אלו מוצגים בתרשים 5 להלן. משני חלקי תרשים 5 ניתן לראות שמעורבות עמוקה בפוליטיקה מנבאת באופן חיובי ומובהק החרמה על רקע פוליטי של גוף תקשורת (צד שמאל של התרשים) ושל גוף עסקי (צד ימין).

תרשים 5. המשתנים המנבאים החרמת גופי תקשורת וגופים עסקיים על רקע פוליטי

מקרא: העיגולים הינם מקדמי רגרסיה ליניארית, ומצדדיהם רווח סמך של 95%. כלל המשתנים נעים בין 0 ל-1. משתנה ה-DIP scale הוא המדד למעורבות עמוקה בפוליטיקה. במשתנה ההצבעה (Voting Group), הקבוצה המושמטת הינה הצבעה ל"גוש נתניהו"; במשתנה הגוש האידיאולוגי (Ideo. bloc), הקבוצה המושמטת הינה "ימין"; במשתנה קבוצת הגיל (Age Group), הקבוצה המושמטת הינה גילאים 18-29. DK משמעו "לא יודעת/ת". נתונים מסקר דצמבר 2024.

³⁰ ראו למשל כאן, או כאן.
³¹ אפשרויות התשובה לשאלת החרמת גופי תקשורת: 1- כן, החרמתי מספר גופי תקשורת [19.9% מהמדגם]; 2- כן, החרמתי גוף תקשורת אחד [22.2%]; 3- לא [51.1%]; 4- לא יודעת/ת [6.8%]. אפשרויות התשובה לשאלת החרמת גופים עסקיים: 1- כן, מספר פעמים [17.1%]; 2- כן, פעם אחת [11.1%]; 3- לא [65.1%]; 4- לא יודעת/ת [6.7%].
³² הרצנו רגרסיה לוגיסטית מובילה לתוצאות כמעט זהות.

כאשר מפקחים על שאר המשתנים המנבאים במודל הרגרסיה, 52% מהמשיבים עם רמות המעורבות בפוליטיקה הגבוהה ביותר (1) דיווחו שהחרימו באחרונות לפחות גוף תקשורת אחד על רקע פוליטי, לעומת 34% מאלו עם רמות המעורבות הנמוכות ביותר (0). באופן דומה, 41% מהמשיבים עם רמות המעורבות בפוליטיקה הגבוהה ביותר דיווחו שהחרימו לפחות גוף עסקי אחד על רקע פוליטי בשנתיים האחרונות, לעומת 18% מאלו עם רמות המעורבות הנמוכות ביותר.

ביחס למשתנים האחרים במודל הרגרסיה, הרי שאלו שלא הצביעו בבחירות פחות נטו לדווח כי החרימו גופי תקשורת ביחס למצביעי הקואליציה ("גוש נתניהו"), תומכי המרכז האידאולוגי ואלו שענו "לא יודעת" בשאלת ההגדרה העצמית האידאולוגית דיווחו שהחרימו גופי תקשורת פחות מאשר הימין האידאולוגי, ומשיבים יהודים דיווחו על יותר החרמות של גופי תקשורת מאשר משיבים ערבים. בנוסף, משיבים דתיים יותר נטו באופן מובהק להחרים גופים עסקיים מאשר משיבים דתיים פחות, כאשר מצביעי "גוש השינוי" פחות נטו לדווח כי החרימו גופים עסקיים ביחס למצביעי "גוש נתניהו", וכך גם אלו שלא הצביעו בבחירות.

פרסום תכנים פוליטיים ואישיים ברשתות החברתיות

כפי שצוין לעיל, קרופניקוב וריאן מציינים כי בעידן הנוכחי, בו לרשתות החברתיות חשיבות פוליטית וציבורית משמעותית, גברה החשיבות הציבורית של אנשים עם מעורבות עמוקה בפוליטיקה משום שהם בולטים בשיח הציבורי ברשתות החברתיות השונות. בספרם הם מראים כי אלו עם מעורבות עמוקה בפוליטיקה נוטים להתבטא ברשתות החברתיות בנושאים פוליטיים, כמו גם בנושאים רבים אחרים, הרבה יותר מאשר אלו עם מעורבות נמוכה בפוליטיקה.³³

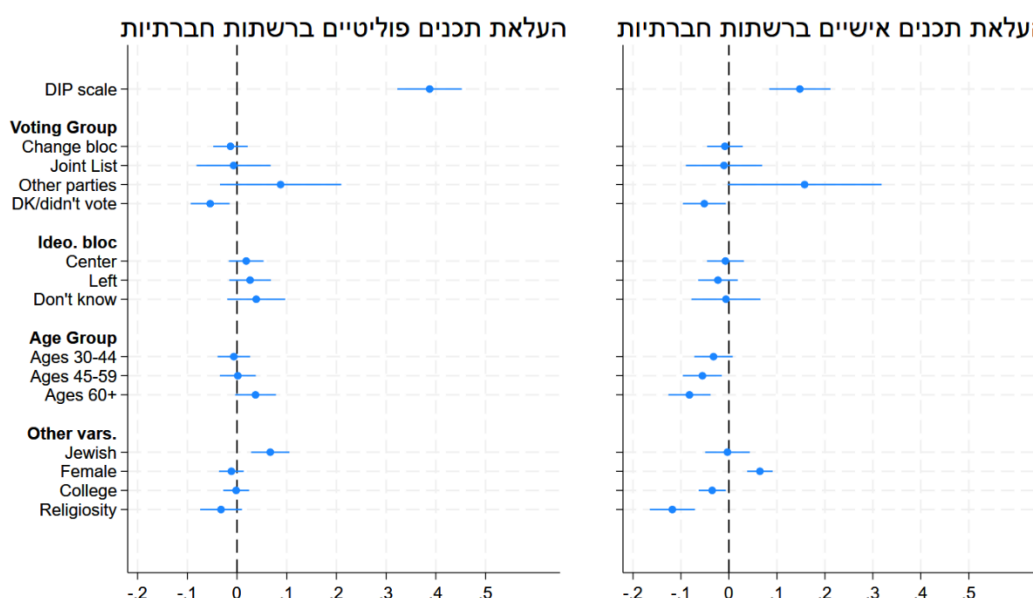
כדי לבחון באיזו מידה תופעות אלו קיימות גם בישראל, בסקר בדצמבר 2024 שאלנו את המשיבים מספר שאלות לגבי התדירות בה הם מפרסמים (או "מעלים") תכנים פוליטיים, כמו גם תכנים אישיים יותר, ברשתות החברתיות. בפרט, המשיבים נשאלו ראשית באיזו תדירות הם נוהגים "להעלות פוסטים, לשתף פוסטים, או להגיב על פוסטים בנושאים פוליטיים ברשתות החברתיות", ולאחר מכן נשאלו שאלה זהה אודות התדירות על העלאת, שיתוף, או תגובה על פוסטים "בנושאים אישיים ומשפחתיים".³⁴ למרות שמדובר במשתנה סדר (אורדינל), כדי להקל על הניתוח הרי שהתייחסנו לשתי השאלות הללו כאל משתנה רציף מ-0 ועד 1. לאחר מכן, הרצנו רגרסיה ליניארית לניבוי שני המשתנים, תוך שימוש באותם 15 משתנים בלתי תלויים שצוינו לעיל, והתוצאות של ניתוחים אלו מוצגים בתרשים 6 להלן.

משני חלקי תרשים 6 ניתוח לראות שמעורבות עמוקה בפוליטיקה מנבאת באופן מובהק וחזק העלאת של תכנים פוליטיים לרשתות החברתיות (צד שמאל של התרשים) ובאופן מובהק אך פחות חזק העלאת תכנים אישיים ומשפחתיים (צד ימין). בכל הנוגע להעלאת תכנים פוליטיים הרי שהמקדם של אף אחד משאר 14 המשתנים הבלתי תלויים הנוספים במודל הרגרסיה לא מתקרב בגודלו למקדם של המדד למעורבות עמוקה בפוליטיקה.

³³ ראו פרק 7 בספרם.

³⁴ אפשרויות התשובה נעו בסקאלה של 1 עד 6 (1- לעולם לא 2- פעם או פעמיים בשנה; 3- פעם או פעמיים בחודש; 4- פעם או פעמיים בשבוע; 5- פעם ביום; 6- מספר פעמים ביום). ניתנה גם אפשרות תשובה שביעית של "לא יודעת", ואלו שענו תשובה זו (4.2% בשתי השאלות) הושמטו מהניתוח.

תרשים 6. המשתנים המנבאים העלאת תכנים פוליטיים ואישיים ברשתות חברתיות

מקרא: העיגולים הינם מקדמי הרגרסיה, ומצדדיהם רווח סמך של 95%. כלל המשתנים נעים בין 0 ל-1. משתנה ה-DIP scale הוא המדד למעורבות עמוקה בפוליטיקה. במשתנה ההצבעה (Voting Group), הקבוצה המושמטת הינה הצבעה ל"גוש נתניהו"; במשתנה הגוש האידיאולוגי (Ideo. bloc), הקבוצה המושמטת הינה "ימין"; במשתנה קבוצת הגיל (Age Group), הקבוצה המושמטת הינה גילאים 18-29. DK משמעו "לא יודעת". נתונים מסקר דצמבר 2024.

יש לציין כי מיעוט קטן מהמשיבים בסקר דיווחו על העלאה תכופה של תכנים בנושאים פוליטיים ברשתות החברתיות. כך, רק 8% מהמשיבים מכלל המדגם ציינו שהם עושים זאת פעם או פעמיים בשבוע ורק 4% ציינו שהם עושים זאת פעם ביום או מספר פעמים. לעומת זאת, לא פחות מ-54% ציינו שהם "לעולם לא" עושים זאת. ממצאים אלו תואמים את הממצאים שצוינו לעיל לפיהם ישנו מיעוט קטן בחברה אשר מתבטא בסוגיות פוליטיות ברשתות החברתיות. כך, וכדי להקל על הבנת החשיבות של המדד למעורבות עמוקה בפוליטיקה בניבוי של העלאת תכנים פוליטיים, יצרנו משתנה בינארי, כאשר משיבים שענו שהעלו תכנים פוליטיים פעם או פעמיים בשבוע או יותר קיבלו את הערך 1, ואילו שאר משיבים (ללא משיבים שענו "לא יודעת") קיבלו את הערך 0. לאחר מכן, הרצנו רגרסיה לוגיסטית לניבוי שני המשתנים הללו, תוך שימוש באותם 15 משתנים בלתי תלויים שצוינו קודם לכן.³⁵ מניתוח תוצאות אלו עולה כי רק כ-2% מהמשיבים עם רמות המעורבות בפוליטיקה הנמוכות ביותר מעלים תכנים פוליטיים ברשתות החברתיות פעם בשבוע או יותר מכן, ובקרב אלו עם רמות האמצע של מעורבות עמוקה בפוליטיקה (0.5) מדובר בכ-12%. עם זאת, בקרב אלו עם רמות המעורבות הגבוהות ביותר בפוליטיקה מדובר בלא פחות מ-52% אשר מעלים תכנים פוליטיים ברשתות החברתיות פעם בשבוע או יותר.

כאשר עורכים ניתוח דומה לטובת ניבוי של העלאת תכנים בנושאים אישיים ומשפחתיים ברשתות החברתיות, גודל האפקט של המדד למעורבות עמוקה בפוליטיקה קטן יותר. כ-10% בלבד מכלל המשיבים במדגם ציינו שהם מעלים תכנים בנושאים אישיים ומשפחתיים פעם או פעמיים בשבוע ורק 3.5% ציינו שהם עושים זאת פעם ביום או יותר. ניתוח של משתנה בינארי דומה לזה שצוין בפסקה הקודמת עבור העלאת

³⁵ ניתוח זה נעשה ללא משקולות להצבעה בבחירות.

תכנים אישיים/משפחתיים ברשתות החברתיות מראה כי כ-7% מהמשיבים עם רמות המעורבות בפוליטיקה הנמוכה ביותר מעלים תכנים אישיים ומשפחתיים ברשתות החברתיות פעם בשבוע או יותר מכך, כ-14% מאלו עם רמות האמצע של מעורבות עמוקה בפוליטיקה, וכ-26% בקרב אלו עם רמות המעורבות הגבוהות ביותר בפוליטיקה. כך, ובדומה לממצאים בארה"ב בספרם של קרופניקוב וריאן,³⁶ המדד למעורבות עמוקה בפוליטיקה הינו מנבא חזק מאד של התבטאות בנושאים פוליטיים ברשתות החברתיות, כאשר אלו עם מעורבות עמוקה בפוליטיקה נוטים להתבטא יותר מאחרים גם בסוגיות אישיות ומשפחתיות – אך בעיקר בנושאים פוליטיים.³⁷

מהממצאים הללו, אשר תואמים את הממצאים של קרופניקוב וריאן מארצות הברית, ברור כי ישראלים עם מעורבות עמוקה בפוליטיקה מציגים את עמדותיהם הפוליטיות (והאישיות) ברשתות החברתיות יותר מאשר שאר הישראלים. ובמידה שהם גם ארסיים ועוינים יותר את יריביהם הפוליטיים מאשר שאר הישראלים, שזהו הממצא של קרופניקוב וריאן בארצות הברית,³⁸ הרי שמשמעות הדבר היא שהטקסטים שלהם בנושאים פוליטיים ברשתות החברתיות צפויים להיות ארסיים ומקטבים יותר באופן יחסי, ואף להגביר קיטוב בציבור הישראלי (ראו למשל את Levy, 2021 ; Suhay et al., 2018). לפיכך, כעת נבחן את המתאם בין המדד למעורבות עמוקה בפוליטיקה לבין קיטוב רגשי בציבור הישראלי.

קיטוב רגשי

קיטוב רגשי (affective polarization) מתייחס לעוינות וחוסר אמון ליריבים הפוליטיים. נושא זה זכה לתהודה מחקרית נרחבת בעשור האחרון במדינות, בעיקר לאור חששות מעלייה בקיטוב הרגשי בעשורים האחרונים ומהשלכות השליליות של קיטוב זה על הפוליטיקה והחברה במדינה (Iyengar et al., 2019; Finkel et al., 2021). מחקר עדכני מישראל אף הראה שלקראת הבחירות האחרונות, בנובמבר 2022, הקיטוב הרגשי בישראל הגיע לרמתו הגבוהה ביותר בלפחות 30 השנים האחרונות (Amitai et al., 2025). בספרם, קרופניקוב וריאן מסבירים שאנשים עם מעורבות עמוקה בפוליטיקה נוטים להיות עוינים יותר כלפי היריבים הפוליטיים להעדיף יותר מרחק חברתי מהם ביחס לאלו עם מעורבות נמוכה בפוליטיקה. זאת, בין השאר משום שהראשונים מייחסים חשיבות רבה יותר לפוליטיקה, ועל כן הם יותר נוטים לכעוס ו/או להתאכזב מכך שאחרים מחזיקים בעמדות פוליטיות מנוגדות.³⁹ האם ממצא זה משוחזר גם בישראל? כדי לבחון זאת, בסקר בדצמבר 2024 שאלנו את המשיבים מהו "יחס לימנים" ומהו "יחס לשמאלנים", בסקאלה של 0 (יחס שלילי מאד) עד 10 (יחס חיובי מאד). בסקר באפריל 2025 המשיבים הוקצו אקראית לענות על שאלות זהות לגבי יחס לימנים ושמאלנים, או לענות על שאלות אודות יחס "למצביעי הקואליציה" ויחס "למצביעי האופוזיציה". שינוי זה באפריל 2025 מסייע לבחון האם שינוי בקבוצות הפוליטיות הרלוונטיות יוביל לממצאים שונים בהשוואה לממצאים מדצמבר 2024, כאשר בשנים האחרונות יש הטוענים שישנה חשיבות רבה גם לחלוקה לפי דפוסי הצבעה, מעבר לחלוקה אידיאולוגית.⁴⁰

³⁶ ראו בפרק 7 בספר, בדגש על עמ' 182-187.
³⁷ בניתוח נוסף שערכנו, המדד למעורבות עמוקה בפוליטיקה גם מנבא באופן חזק ומובהק ($p < .001$; $b = 3.67$), בפיקוח על שאר 14 המשתנים האחרים במודל) יחס חיובי "לישראלים אשר נוהגים להתבטא באופן יומיומי ברשתות החברתיות בנושאים פוליטיים" בסקאלה של 0 (יחס שלילי מאד) עד 10 (יחס חיובי מאד). ממצאים אלו תואמים את ממצאיהם של קרופניקוב וריאן (ראו עמ' 198-199 בספרם) לפיהם אלו עם מעורבות עמוקה יותר בפוליטיקה גם מעריכים באופן חיובי יותר אנשים אשר מתבטאים ברשתות החברתיות בנושאים פוליטיים.
³⁸ ראו עמ' 94-101 בספר.
³⁹ ראו עמ' 66-69 בספר.
⁴⁰ ראו למשל כאן.

כדי לבחון האם מעורבות עמוקה בפוליטיקה מנבאת קיטוב רגשי, בסקר דצמבר יצרנו בקרב משיבים שהגדירו עצמם ימנים ושמאלנים מבחינה אידיאולוגית שני משתנים: (1) יחס לקבוצה היריבה, שהורכב מיחסם של ימנים לשמאלנים ומיחסם של שמאלנים לימנים; (2) יחס לקבוצת הפנים (in-group), שהורכב מיחסם של ימנים לימנים ומיחסם של שמאלנים לשמאלנים. בסקר של אפריל יצרנו משתנים זהים עבור אלו שענו על שאלות אודות יחס לימנים ושמאלנים, במקביל, יצרנו בקרב מצביעי הקואליציה והאופוזיציה משתנים של (1) יחס לקבוצה היריבה (יחסם של מצביעי הקואליציה למצביעי האופוזיציה וכו') ו-(2) יחס לקבוצת הפנים (יחסם של מצביעי הקואליציה למצביעי הקואליציה וכו').

לאחר מכן, הרצנו בכל אחד מהסקרים רגרסיה לניבוי יחס לקבוצה היריבה (קיטוב רגשי) כמו גם יחס לקבוצת הפנים, תוך שימוש באותם 15 משתנים בלתי תלויים שצוינו קודם לכן.⁴¹ כאשר מדובר ביחס לקבוצת האידיאולוגיות (ימנים/שמאלנים), הרי שמעורבות עמוקה בפוליטיקה אינה מנבאת באופן מובהק יחס עוין יותר ליריבים הפוליטיים הן בדצמבר 2024 ($b = -.23$; $p = .368$) והן באפריל 2025 ($b = -.57$; $p = .241$). עם זאת, באפריל 2025 המדד למעורבות עמוקה בפוליטיקה דווקא מנבא, באופן מובהק, יחס עוין יותר ליריבים הפוליטיים כאשר מדובר בקבוצת הצבעה בבחירות ($b = -1.10$; $p = .016$), הגם שגודל האפקט אינו חזק (מקדם מתוקן [Beta] של 0.11 בלבד). ממצאים אלו מספקים תמיכה חלקית בלבד לטענה לפיה אלו עם מעורבות עמוקה בפוליטיקה נוטים להיות עוינים יותר ליריביהם הפוליטיים מאשר אלו עם מעורבות נמוכה בפוליטיקה. במקביל, המדד למעורבות עמוקה בפוליטיקה מנבא באופן מובהק יחס חיובי יותר לקבוצת הפנים, הן בבחינה של יחס לימנים ושמאלנים (דצמבר 2024: $b = .98$; $p = .002$; אפריל 2025: $b = 1.20$; $p = .004$) והן בבחינה של יחס למצביעי הקואליציה והאופוזיציה (אפריל 2025: $b = .85$; $p = .054$). ממצאים אלו מפחיתים במידה מסוימת את החשש שצוין לעיל לפיו ישראלים עם מעורבות עמוקה בפוליטיקה, שהם אלו שנוטים לפרסם תכנים פוליטיים ברשתות החברתיות, גם עוינים יותר את יריביהם הפוליטיים, וכפועל יוצא עלולים גם להתבטא באופן שלילי וארסי יותר ברשתות החברתיות. עם זאת, ראוי לציין שמחקר (לפני שיפוט עמיתים) של ד"ר אלון צויזנר (Zoisner) מהחוג לתקשורת באוניברסיטת חיפה – מחקר המתבסס על פוסטים של אלפי משתמשים ישראלים ברשת הטוויטר (כיום X) בחודשים הראשונים של שנת 2023 – מראה כי ככל שהמשתמשים נטו לציין יותר על פוליטיקה כך הפוסטים שלהם היו ארסיים ותוקפניים יותר. הממצא של צויזנר עומד בסתירה מסוימת לממצאים שזה עתה הוצגו. ייתכן שמדובר בתופעה שהינה ספציפית לרשת הטוויטר, אך ראוי לבחון סוגייה זאת בעתיד באופן נרחב יותר.

סיכום

בשני סקרים שערכנו בדצמבר 2024 ואפריל 2025, ובהתבסס על מדד שנוצר בארצות הברית, שאלנו את המשיבים בסקר שאלות שנועדו לבחון, בפעם הראשונה, את המידה בה ישראלים מעורבים באופן עמוק בפוליטיקה. כמו במחקר המקורי שנערך בארצות הברית, גם במקרה הישראלי מצאנו שמיעוט מקרב הישראלים, כ-10 אחוזים, מעורב באופן עמוק בפוליטיקה, כך שהם מושקעים באופן נרחב בפוליטיקה וחלק ניכר מהיום-יום שלהם מוקדש להתעמקות בפוליטיקה ודיונים אודותיה. לרוב הישראלים רמות בינוניות של מעורבות בפוליטיקה, ולכרבע מהישראלים רמות נמוכות עד נמוכות מאד של מעורבות בפוליטיקה. כמו במקרה האמריקאי, גם בישראל אלו עם מעורבות עמוקה ומשמעותית בפוליטיקה מדווחים על מעקב תדיר אחר המתרחש בפוליטיקה, על תדירות גבוהה של שיחות על פוליטיקה עם בני משפחה וחברים, על תחושה חזקה יותר שהם יכולים להשפיע על מדיניות הממשלה, ועל פרסום תכנים פוליטיים (ואישיים)

⁴¹ ניתוח זה נעשה ללא משקולות להצבעה בבחירות משום שחלקים באוכלוסייה לא נכללו בניתוח.

ברשתות החברתיות. בסקר שלנו מצאנו גם שמעורבות עמוקה בפוליטיקה מתואמת באופן חיובי עם נטייה להחרים גופי תקשורת וגופים עסקיים על רקע פוליטי. לצד זאת, בניגוד למקרה האמריקאי, בנתונים שלנו לא מצאנו עדויות ברורות לכך שמעורבות עמוקה בפוליטיקה מתואמת עם יחס שלילי ועוין יותר ליריבים הפוליטיים. זהו ממצא מעודד, משום שאלו שקולם בולט בשיח הציבורי, בדגש על הרשתות החברתיות, אינם בהכרח עוינים יותר משאר הישראלים.

כלל התובנות של מסמך זה יכולות לסייע לחוקרי דעת קהל והתנהגות פוליטית בישראל לנתח בצורה מעמיקה את הציבור הישראלי. המסמך מראה באופן ברור כי מיעוט בקרב הישראלים הוא שאחראי לחלק ניכר מהשיח הציבורי – הן ברשתות החברתיות והן בשיחות עם מכרים ובני משפחה – והם אלו שנוטים לעקוב ולצרוך תכנים פוליטיים יותר, אולי אף הרבה יותר, משאר הציבור. כך, ישראלים עם מעורבות עמוקה בפוליטיקה הינם בולטים הרבה יותר משאר הישראלים, ואולי אף מיוצגים ביתר, בכל הקשור לזירה הפוליטית. ומכאן שישנה חשיבות רבה במחקרים עתידיים שייבחנו את השפעת אלו המעורבים עמוקות בפוליטיקה על הזירה הציבורית בישראל.

נוסף על שחזור הממצאים בסקרים עתידיים, הרי שישנן סוגיות רבות שמחכות למחקר עתידי בנושא זה. כך, בשני הסקרים שלנו מצאנו ממצא מפתיע למדי, לפיו לערבים רמות מעורבות עמוקה בפוליטיקה שהינן גבוהות במקצת מאלו של יהודים. מחקר עתידי ראוי שייבחן את חוזק הממצא הזה, ואולי גם את הגורמים לו. בנוסף, כלל הממצאים שהוצגו בסקירה הינם ממצאים תצפיתיים, כך שאין ביכולתנו לקבוע באופן גורף שמעורבות עמוקה בפוליטיקה משפיעה על כלל המשתנים שהוצגו לעיל. ומעבר לשימוש עתידי במערכי מחקר חזקים יותר אשר יאפשרו להציג קביעות לגבי סיבתיות, הרי שראוי יהיה גם להשוות את ההשפעה של המדד למעורבות עמוקה בפוליטיקה למשתנים חשובים אחרים, כמו מידת ההזדהות עם קבוצות פוליטיות או חברתיות שונות (ראו למשל Oshri et al., 2022). לבסוף, נכון להיום לא ברור גם התפקיד של תכונות אישיות שונות בניבוי מעורבות עמוקה בפוליטיקה. בספרם, גם קרופניקוב וריאן לא מתייחסים לכך. וייתכן שמחקר עתידי ייקבע שמאפיינים חשובים בניבוי מעורבות בפוליטיקה הינם תכונות אישיות כמו מוחצנות, או הצורך ב-closure קוגניטיבי.

הפוליטיקה הישראלית נמצאת בשנים האחרונות בתקופה סוערת ומקוטבת (Amitai et al., 2025). ועבור אנשים רבים, הקולות שהם יישמעו – הן בפרהסיה הציבורית והן ברשתות החברתיות – יהיו קולם של אותם מיעוט בציבור המעורבים באופן עמוק בפוליטיקה, כאשר מיעוט זה נוטה להיות פעיל יותר מבחינה פוליטית, ולתמוך באופן נחרץ יותר במחנה הפוליטי שלו, ביחס לשאר הציבור. חשוב לזכור שקולות בולטים אלו לא בהכרח מייצגים את עמדות הציבור בכלל הסוגיות, וייתכן שבסוגיות שונות קולו של מרבית הציבור לא נשמע. כך, כאשר אנו מנסים להבין את עמדות הציבורי הישראלי ביחס לנושאים שונים, יש לוודא כי כלל הציבור מקבל ביטוי, ולא מיעוט בולט וקולני.

רשימת מקורות

- Amitai, Y., Gidron, N., & Yair, O. (2025). Political Polarization in Israel, 1992-2022. In G. Rahat, N. Gidron, & M. Shamir (Eds.), *The Elections in Israel 2022* (pp. 21–41). Routledge.
<https://doi.org/https://doi.org/10.4324/9781032633299>
- Bernardi, L., Mattila, M., Papageorgiou, A., & Rapeli, L. (2023). Down But Not Yet Out: Depression, Political Efficacy, and Voting. *Political Psychology*, 44(2), 217–233.
<https://doi.org/10.1111/pops.12837>
- Craig, S. C., Niemi, R. G., & Silver, G. E. (1990). Political Efficacy and Trust: A Report on the NES Pilot Study Items. *Political Behavior*, 12(3), 289–314. <https://doi.org/10.1007/BF00992337>
- Endres, K., & Panagopoulos, C. (2017). Boycotts, buycotts, and political consumerism in America. *Research & Politics*, 4(4), 1–9. <https://doi.org/10.1177/2053168017738632>
- Enos, R. D., & Gidron, N. (2018). Exclusion and Cooperation in Diverse Societies: Experimental Evidence from Israel. *American Political Science Review*, 112(4), 844–859.
<https://doi.org/10.1017/S0003055418000266>
- Finkel, E. J., Bail, C. A., Cikara, M., Ditto, P. H., Iyengar, S., Klar, S., Mason, L., McGrath, M. C., Nyhan, B., Rand, D. G., Skitka, L. J., Tucker, J. A., Van Bavel, J. J., Wang, C. S., & Druckman, J. N. (2020). Political sectarianism in America. *Science*, 370(6516), 533–536.
<https://doi.org/10.1126/science.abe1715>
- Gidron, N., Margalit, Y., Sheffer, L., & Yakir, I. (2025). Why masses support democratic backsliding. *American Journal of Political Science*. <https://doi.org/10.1111/ajps.12958>
- Graham, M. H., & Yair, O. (2024). Less Partisan but No More Competent: Expressive Responding and Fact-Opinion Discernment. *Public Opinion Quarterly*.
- Iyengar, S., Lelkes, Y., Levendusky, M., Malhotra, N., & Westwood, S. J. (2019). The origins and consequences of affective polarization in the United States. *Annual Review of Political Science*, 22, 129–146. <https://doi.org/10.1146/annurev-polisci-051117-073034>
- Kam, C. D., & Deichert, M. (2020). Boycotting, buycotting, and the psychology of political consumerism. *Journal of Politics*, 82(1), 72–88. <https://doi.org/10.1086/705922>
- Krupnikov, Y., & Ryan, J. B. (2022). *The Other Divide*. Cambridge University Press.
<https://doi.org/https://doi.org/10.1017/9781108923323>
- Levy, R. (2021). Social Media, News Consumption, and Polarization: Evidence from a Field Experiment. *American Economic Review*, 111(3), 831–870.
<https://doi.org/10.1257/AER.20191777>
- Manekin, D., Grossman, G., & Mitts, T. (2019). Contested Ground: Disentangling Material and Symbolic Attachment to Disputed Territory. *Political Science Research and Methods*, 7(4), 679–697. <https://doi.org/10.1017/psrm.2018.22>
- Oshri, O., Yair, O., & Huddy, L. (2022). The importance of attachment to an ideological group in multi-party systems: Evidence from Israel. *Party Politics*, 28(6), 1164–1175.
<https://doi.org/10.1177/13540688211044475>

- Shamir, M., & Arian, A. (1999). Collective Identity and Electoral Competition in Israel. *American Political Science Review*, 93(2), 265–277.
- Suhay, E., Bello-pardo, E., & Maurer, B. (2018). The Polarizing Effects of Online Partisan Criticism: Evidence from Two Experiments. *The International Journal of Press/Politics*, 23(1), 95–115. <https://doi.org/10.1177/1940161217740697>
- Yair, O., Cavari, A., & Efrat, A. (2024). Conspiracy Thinking and Electoral Trust During Tumultuous Times: The Case of Israel. *International Journal of Public Opinion Research*. <https://doi.org/10.1093/ijpor/edae014>
- Yair, O., & Sulitzeanu-Kenan, R. (2018). When do we care about political neutrality? The hypocritical nature of reaction to political bias. *PLoS ONE*, 13(5), e0196674.

נספח מתודולוגי

שני הסקרים נערך על ידי חברת iPanel, אשר עורכת סקרים מקוונים בישראל. הסקר הראשון נערך בתאריכים 15–19 בדצמבר 2024. 1,465 משיבים בני 18 ויותר השלימו את הסקר, מתוכם 1,200 משיבים יהודים ו-265 משיבים ערבים. טעות הדגימה המרבית לכלל מדגם הינה 2.6% ברמת ביטחון של 95%. הסקר השני נערך בתאריכים 21–27 באפריל 2025. 1,490 משיבים בני 18 ויותר השלימו את הסקר, מתוכם 1,253 משיבים יהודים ו-237 משיבים ערבים.⁴² טעות הדגימה המרבית לכלל מדגם הינה 2.5% ברמת ביטחון של 95%.

המשיבים היהודים מהווים מדגם מייצג של האוכלוסייה היהודית הבוגרת בישראל, בפילוח של מגדר, קבוצות גיל, מחוז בארץ, ומידת דתיות. בנוסף, המשיבים הערבים מהווים מדגם שהינו קרוב לזה המייצג את האוכלוסייה הערבית הבוגרת בישראל בפילוח של מגדר, קבוצות גיל, מחוז בארץ, ומידת דתיות, כאשר ישנה דגימת חסר של משיבים גברים, משיבים מאזור הדרום, ומשיבים בני 40 ומעלה.

בטבלה 1א להלן מוצגת הסטטיסטיקה התיאורית של משתנים סוציו-דמוגרפיים ופוליטיים בסיסיים בשני הסקרים, לצד השוואה לנתוני סקר הבחירות בישראל⁴³ (Israeli National Election Study) מנובמבר 2022, שזהו הסקר ההסתברותי המייצג העדכני ביותר הכולל נתונים דומים. בשני המדגמים שלנו מדובר על סטיות קטנות למדי – אחוזים בודדים – ביחס לסקר ה-INES במאפיינים סוציו-דמוגרפיים שונים כמו קבוצות הגיל, שיעור היהודים, שיעור הנשים במדגם, ומידת הדתיות של המשיבים בסקר. לצד זאת, המשיבים בסקרים שלנו משכילים יותר מהמשיבים בסקר ה-INES, והסקרים שלנו גם כוללים יותר משיבים שהצביעו למפלגות האופוזיציה. לפיכך, וכפי שציינו לעיל בחלק הממצאים ובהערת שוליים מס' 17, הניתוחים הסטטיסטיים במסמך זה כוללים שימוש במשקולות לפי הצבעה בבחירות. יש לציין כי השמטה של משקולות אלו לא משפיעה על תוצאות הניתוחים השונים.

⁴² בשני הסקרים השאלונים תורגמו לערבית כך שמשיבים ערבים יכולים היו לבחור אם לענות על השאלון בעברית או בערבית.

⁴³ ראו בכתובת הזו: <https://socsci4.tau.ac.il/mu2/ines>

טבלה 1א. השוואה בין המדגמים שלנו למדגם הסתברותי מייצג

נוב' 2022 INES	אפריל 2025	דצמבר 2024	
קבוצות גיל (שיעור מהמדגם)			
21.6%	23.0%	22.6%	18-29
38.2%	40.6%	41.3%	30-49
31.8%	23.2%	22.7%	50-69
8.5%	13.2%	13.5%	70+
81.1%	84.1%	81.9%	יהודים (שיעור במדגם)
51.3%	52.6%	53.2%	נשים (שיעור מהמדגם)
40.1%	51.1%	51.9%	השכלה אקדמית (שיעור מהמדגם)
הצבעה בבחירות האחרונות (שיעור מהמדגם)			
34.9%	37.8%	37.4%	מפלגות קואליציה
38.2%	49.4%	48.1%	מפלגות אופוזיציה
26.9%	12.8%	14.5%	"אחר" (למשל, לא הצביעה)
הגדרה עצמית אידיאולוגית (שיעור מהמדגם)			
47.2%	50.1%	48.5%	ימין
17.5%	26.4%	25.8%	מרכז
28.1%	21.4%	21.5%	שמאל
7.2%	2.2%	4.2%	"אחר" (למשל, "לא יודעת")
מידת דתיות (שיעור מהמשיבים היהודים במדגם)			
44.3%	44.2%	44.3%	חילוני
34.0%	32.8%	32.6%	מסורתית ⁴⁴
10.9%	12.1%	12.1%	דת-לאומי
10.8%	10.9%	11.1%	חרדים

מקרא. כלל האומדנים מסקר ה-INES חושבו עם משקולות לכלל המדגם שסופקו בקובץ הנתונים ("w_panel1") פרט לאומדנים של מידת הדתיות בסקר זה, אשר חושבו עם משקולות למשיבים היהודים ("w_jews_panel1").

⁴⁴ הקטגוריות של "מסורתי דתי" ו-"מסורתי, לא כל כך דתי" אוחדו בסקר ה-INES לכדי קטגוריה בודדת של "מסורתית".